

TIỀM NĂNG PHÁT TRIỂN DU LỊCH SINH THÁI ở Mường Lống, huyện Kỳ Sơn

■ Nguyễn Minh Nguyệt
Học viện Báo chí và Tuyên truyền

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Du lịch là một trong những ngành có định hướng tài nguyên rõ rệt, hay nói cách khác, tài nguyên du lịch được xem như là tiền đề để phát triển du lịch, bởi đây là yếu tố cơ bản để tạo thành các sản phẩm du lịch, ảnh hưởng trực tiếp đến tổ chức lãnh thổ du lịch, đến việc hình thành các tuyến, điểm du lịch và hiệu quả kinh tế của các hoạt động du lịch [4].

Mường Lống - xã vùng cao nằm ở phía Đông của huyện Kỳ Sơn, Nghệ An - hiện đang được đánh giá là điểm đến du

lịch mới, hấp dẫn với nhiều tài nguyên du lịch tiềm năng. Với diện tích 142,30km², nằm trong khu vực chịu ảnh hưởng của gió Lào nhưng do địa hình cao, Mường Lống có thời tiết quanh năm mát mẻ, được ví như Đà Lạt, Sa Pa giữa lòng Kỳ Sơn. Khu vực này vẫn còn giữ được vẻ đẹp hoang sơ, nguyên thủy, chưa bị đô thị hóa và khai thác du lịch tác động. Chính vì sự khác biệt này đã làm Mường Lống có sức lôi cuốn kỳ lạ với những du khách mê khám phá, muốn trải nghiệm cảm giác được hòa mình vào thiên nhiên, muốn được hít thở bầu không khí trong lành của buổi sớm mai, quên đi những ồn ào của cuộc sống thường nhật. Do vậy, việc nghiên cứu tài nguyên du lịch sinh

HOẠT ĐỘNG KH-CN

thái ở Mường Lống là cơ sở để đưa du lịch trở thành một ngành kinh tế mũi nhọn, làm thay đổi bộ mặt kinh tế - xã hội của địa phương trong thời gian tới.

II. CƠ SỞ TÀI LIỆU VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

1. Cơ sở tài liệu

Nghiên cứu được thực hiện dựa trên các nguồn tài liệu: Các báo cáo về điều kiện tự nhiên, tài nguyên thiên nhiên, tình hình phát triển kinh tế - xã hội của huyện Kỳ Sơn, Niên giám thống kê tỉnh Nghệ An; Các loại bản đồ nền gồm bản đồ hành chính, bản đồ hiện trạng sử dụng đất năm 2015 của huyện Kỳ Sơn; Các dữ liệu thu được từ quá trình khảo sát thực địa theo tuyến nhằm xem xét tài nguyên du lịch tự nhiên, tài nguyên du lịch nhân văn của điểm du lịch.

2. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp phân tích và tổng hợp số liệu: Các dữ liệu thứ cấp liên quan đến vấn đề nghiên cứu được thu thập từ UBND huyện Kỳ Sơn, xã Mường Lống... để có được những thông tin ban đầu về lãnh thổ. Các dữ liệu sau khi thu thập được tiến hành phân tích, phân loại và sắp xếp theo nội dung đã vạch sẵn; sau đó kiểm tra tính đầy đủ và cập nhật của các nguồn tài liệu sao cho phù hợp với yêu cầu đặt ra.

- Phương pháp điều tra, khảo sát thực địa: Quá trình khảo sát được tiến hành theo tuyến khảo sát đã được vạch sẵn, kết hợp với phỏng vấn người dân địa phương, nhằm so sánh, đối chiếu với các kết quả nghiên cứu ban đầu về lãnh thổ để đưa ra những kết luận chính xác nhất.

III. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN

1. Một số vấn đề lý luận chung về tài nguyên du lịch sinh thái

1.1. Các khái niệm cơ bản

Theo Luật Du lịch Việt Nam [1]: *Tài nguyên du lịch là cảnh quan thiên nhiên, yếu tố tự nhiên, và các giá trị văn hóa làm cơ sở để hình thành sản phẩm du lịch, khu di lịch, điểm du lịch, nhằm đáp ứng nhu cầu du lịch... Du lịch sinh thái là loại hình du lịch dựa vào thiên nhiên, gắn với bản sắc văn hóa địa phương, có sự tham gia của cộng đồng dân cư, kết hợp giáo dục về bảo vệ môi trường.*

Tài nguyên du lịch được chia thành 2 loại: tài

nguyên du lịch tự nhiên và tài nguyên du lịch nhân văn:

- Tài nguyên du lịch tự nhiên bao gồm cảnh quan thiên nhiên, các yếu tố địa chất, địa mạo, khí hậu, thủy văn, hệ sinh thái và các yếu tố tự nhiên khác có thể được sử dụng phục vụ mục đích du lịch.

- Tài nguyên du lịch nhân văn bao gồm di tích lịch sử - văn hóa, di tích cách mạng, khảo cổ, kiến trúc, các công trình lao động sáng tạo của con người và các di sản văn hóa vật thể, phi vật thể khác có thể được sử dụng phục vụ mục đích du lịch.

1.2. Các tiêu chí về tài nguyên của điểm du lịch sinh thái

- *Tài nguyên hạt nhân của một điểm du lịch sinh thái phải là tài nguyên du lịch tự nhiên*

Từ quan niệm về du lịch sinh thái có thể thấy: hạt nhân của du lịch sinh thái trước tiên phải là các nguồn tài nguyên tự nhiên, là cung ứng những dịch vụ cho du khách đến thưởng thức các giá trị của những hệ sinh thái tự nhiên, cảnh quan tự nhiên là chính. Tài nguyên du lịch sinh thái tự nhiên được cấu thành bởi các cảnh quan tự nhiên đặc sắc với các sinh thái đặc thù, trong đó cần đặc biệt quan tâm đến các cảnh quan có tính thu hút, hấp dẫn cao đối với du lịch. Còn tài nguyên du lịch nhân văn hiện hữu trong khu vực sẽ là một giá trị gia tăng cho khu du lịch sinh thái cần được bảo tồn [5].

- *Tài nguyên du lịch sinh thái phải có giá trị đặc sắc, hấp dẫn*: tính đặc sắc, hấp dẫn của một điểm tài nguyên tự nhiên được thể hiện trên những tiêu chí cơ bản sau [5]:

+ Tính nguyên vẹn: Sự hấp dẫn của tài nguyên du lịch sinh thái phụ thuộc lớn vào tính nguyên vẹn của tài nguyên. Tính nguyên vẹn được hiểu là những khu vực còn chưa chịu tác động của những hoạt

động hiện đại gây ra. Việc đặt ra tính nguyên vẹn như một giá trị đặc sắc của tài nguyên du lịch sinh thái, là nhằm hướng tới sự phát triển bền vững cho nhà quản lý trong kế hoạch phát triển du lịch.

+ Có tài nguyên văn hóa địa phương hấp dẫn bao gồm các giá trị văn hóa vật thể như di tích lịch sử - văn hóa, các sản phẩm thủ công truyền thống; các giá trị văn hóa phi vật thể như: các phong tục tập quán, các lễ hội, trò chơi dân gian địa phương.

2. Tài nguyên du lịch sinh thái ở xã Mường Lống, huyện Kỳ Sơn

2.1. Tài nguyên du lịch tự nhiên

- Tài nguyên địa hình, khí hậu

Mường Lống nằm trong thung lũng trên một đỉnh núi cao khoảng 1.500m thuộc dãy Trường Sơn. Từ thị trấn Mường Xén đi vào khoảng 55km trên những con đèo nhỏ sẽ đến được “Cổng trời Mường Lống”. Đúng như tên gọi, vượt qua cổng trời này du khách sẽ đến được một không gian hoàn toàn khác - đó là một không gian rộng lớn của núi rừng bạt ngàn cùng với mây mù sương khói bàng lảng quanh năm. Bởi càng lên cao, nhiệt độ càng giảm và làm cho độ ẩm, lượng mưa tăng, khí hậu mát mẻ, thuận lợi cho phát triển của nhiều loài thực vật cận nhiệt và ôn đới, tạo phong cảnh thiên nhiên tuyệt đẹp. Đến

đây, du khách có thể tham gia các loại hình du lịch nghỉ dưỡng, tham quan làng bản... Nếu như khám phá Sa Pa, du khách không quên check in ngay tại đỉnh Phan Xi Păng, thì đến Mường Lống, việc chụp ảnh tại cột mốc “Cổng trời Mường Lống” cũng là một trải nghiệm khó quên trên hành trình khám phá vùng đất này. Từ Cổng trời Mường Lống, phóng tầm mắt ra xa, du khách sẽ nhìn được bao quát toàn bộ cảnh quan nơi đây, có màu xanh của núi rừng hòa quyện với mây trắng, có những nếp nhà ẩn trong sương sớm, trong màu hoa mận và hoa đào nở rộ... cảm giác như đang đắm chìm vào chốn bồng lai. Sau chuyến hành trình dài thì không gian nơi đây chính là thành quả xứng đáng cho những ai đam mê du lịch khám phá, trải nghiệm.

Do chịu ảnh hưởng của quy luật phân hóa theo độ cao nên khí hậu của Mường Lống có sự khác biệt so với các khu vực khác của huyện Kỳ Sơn. Mặc dù Mường Lống cũng nằm trong tiểu vùng khí hậu Tây Nghệ An, có đặc điểm khí hậu nhiệt đới gió mùa với 2 mùa rõ rệt (mùa mưa từ tháng 4-10, mùa khô từ tháng 11 đến tháng 3 năm sau) nhưng do nằm ở độ cao khoảng 1.500m nên khí hậu nơi đây có nét đặc trưng của khí hậu ôn đới núi cao. Nhiệt độ trung bình các tháng mùa hè ở đây dao động trong khoảng 20-25⁰C, các tháng mùa đông có thể giảm xuống còn 1-4⁰C, với lượng mưa trung bình khoảng 2.000mm, độ ẩm

Điệu ca điệu múa của đồng bào dân tộc Mông

HOẠT ĐỘNG KH-CN

không khí cao. Chính vì thế, Mường Lống thường được ví như “tiểu Sa Pa” của xứ Nghệ.

Vào mùa hè, khu vực này nằm trong dải cản quét của những trận gió Lào nhưng ở độ cao lớn, lại được các vùng núi cao xung quanh che chắn, nên khí hậu Mường Lống rất mát mẻ. Với kiểu thời tiết ôn hòa, dễ chịu, cộng với cảnh quan hùng vĩ, tươi đẹp, rất thích hợp với sức khỏe con người và thuận lợi cho phát triển các loại hình tham quan, nghỉ dưỡng. Đến đây vào dịp hè, du khách sẽ được trải nghiệm cảm giác 4 mùa trong một ngày, có thể thực hiện các cuộc “săn mây” vào những ngày thời tiết đẹp, cảm nhận những đám mây bông bành vây quanh, cảm nhận hương sắc của núi rừng.

Vào mùa đông, đặc biệt vào cuối tháng 12 đến hết tháng 1, du khách có thể được trải nghiệm một cảnh sắc khó quên. Bởi lúc này, Mường Lống được khoác lên mình một màn sương giá rất riêng, rất quyến rũ của những vườn mận trắng, vườn đào hồng phai và vườn hồng chín đỏ. Đến đây vào khoảng thời gian này, du khách sẽ có cảm giác như được lạc vào xứ sở thần tiên.

- Tài nguyên nước

Nơi đây có nhiều khe suối nhỏ, cung cấp nguồn nước tự nhiên cho người dân sinh hoạt và sản xuất. Du khách có thể tham quan 1 thác nước khá đẹp, người bản địa gọi là “Thác Ròng Mường Lống”. Thác có độ cao khoảng 30-40m, có 2 tầng nước, nước ở đây trong vắt trên nền xanh của núi rừng, tạo nên cảnh đẹp cuốn hút. Đây chắc chắn sẽ là một điểm dừng chân lý tưởng trong hành trình khám phá Mường Lống.

- Tài nguyên sinh vật

Mường Lống thuộc huyện Kỳ Sơn - nằm trong Khu Dự trữ sinh quyển miền Tây Nghệ An - là nơi lưu giữ nhiều nguồn

gen quý về động thực vật, có đa dạng sinh học cao. Cảnh quan nơi đây chủ yếu là rừng kín thường xanh, mưa, ẩm, nhiệt đới. Hệ sinh thái tự nhiên cùng với hệ sinh thái nông nghiệp đã tạo cho nơi đây một vẻ đẹp không trộn lẫn với nơi nào khác, làm mê hoặc du khách thập phương.

Mường Lống nổi tiếng là một trong những xã trồng nhiều đào, nhiều mận nhất ở huyện Kỳ Sơn. Đặc biệt, vào dịp tháng 1, 2, hoa đào, hoa mận thi nhau khoe sắc, tạo nên một cảnh sắc vô cùng tuyệt mỹ. Đào được trồng trong vườn nhà hoặc trên nương rẫy, tập trung ở bản Mường Lống 1 và Mường Lống 2. Ngoài giống đào dự án, các loại đào địa phương (theo cách gọi nôm na thì đó là đào núi, đào đá, đào mốc...) luôn thu hút đặc biệt đối với du khách. Loại đào đá có hoa to, nụ khỏe, nhiều lộc non, sắc màu hồng phấn, chứ không đậm như đào Nhật Tân. Ở độ cao trên 1.500m không khí lạnh, quanh năm sương mù ẩm ướt nên thường có rêu mốc bám trên thân cây, tạo nên sức hấp dẫn đặc biệt cho loại đào này. Thăm Mường Lống vào dịp Tết, du khách vừa có dịp trải nghiệm, ghi lại những khoảnh khắc tuyệt đẹp của thiên nhiên, vừa có thể mang về cho mình những cảnh đào đá của Mường Lống như một kỷ niệm, một món quà Tết ý nghĩa chào đón mùa xuân mới.

Thêm vào đó, khi xuân về, hàng ngàn cây hoa mận nở rộ, trắng xóa cả một khoảng trời, tạo vẻ đẹp như thiên đường, làm say đắm lòng người vào những ngày cuối năm. Du khách cũng có thể ghé những vườn hồng chín đỏ rực trong vườn nhà người Mông, hay ngắm những cánh đồng hoa cải trải vàng trong thung lũng hay trên sườn đồi Mường Lống để trải nghiệm những cảm giác khó quên khi đến nơi đây.

Mặc khác, với khí hậu mát mẻ quanh năm, nơi đây rất thích hợp để phát triển các loại cây trồng có chất lượng cao, đặc biệt là các cây dược liệu quý hiếm. Hiện nay, Công ty Cổ phần Dược liệu Mường Lống đã tiến hành trồng thử nghiệm tại vườn ươm ở xã Mường Lống và các địa phương lân cận để nhân rộng các loại cây dược liệu và thảo dược như sâm Puxailaileng, bảy lá một hoa, lan thạch hộc tía, đương quy, bạch quả..., tiến tới sản xuất thực phẩm chức năng và thuốc có nguồn gốc từ thảo dược. Việc ghé thăm để tìm hiểu, tham quan khu trồng dược liệu của địa

phương, du khách cũng có thể mua cho mình những món quà đặc sản quý giá từ vùng đất này.

2.2. Tài nguyên du lịch nhân văn

Mường Lống là địa bàn sinh sống chủ yếu của đồng bào Mông, do chưa chịu ảnh hưởng mạnh của đô thị hóa và phát triển du lịch nên người Mông ở đây còn lưu giữ được những phong tục, tập quán của mình. Nếp nhà, sinh hoạt, trang phục đến các lễ hội... của người Mông vẫn còn được duy trì khá nguyên vẹn. Đặc biệt, nếu đến Mường Lống vào dịp Tết, du khách sẽ có trải nghiệm thú vị, đáng nhớ về Tết của người Mông. Họ sẽ được tham gia hội chơi bò, hội pao hay các phiên chợ rực rỡ sắc màu, thưởng thức những món ăn đặc sản với nhiều hương vị lạ lẫm của núi rừng vùng cao, uống chén rượu nếp thơm nồng... Việc tìm hiểu, khám phá những đặc trưng của văn hóa bản địa chắc chắn để lại những kỷ niệm khó phai trong lòng du khách.

- Về ẩm thực: Du khách sẽ được thưởng thức nhiều món ăn độc đáo, đặc biệt là một món bánh đặc sản của người Mông ở Mường Lống - đó là món “Dứa túa” hay còn gọi là bánh dâm, bánh Di.

Bánh “Dứa túa” là một trong 3 sính vật không thể thiếu trong mâm cúng tổ tiên của người Mông mỗi dịp Tết đến xuân về. Ngày Tết, mỗi gia đình đều chuẩn bị thịt bò, thịt gà, rượu và thức bánh này dâng lên bàn thờ tổ tiên. Để làm được bánh Di, người dân phải chọn loại nếp mới, có màu trắng, dẻo, mới có hương vị thơm ngon. Ban đầu nếp được hong chín, sau đó thanh niên trai tráng giã nhuyễn rồi đem gói vào lá dong. Bánh có thể để được hàng tháng trời, khi ăn có thể đem hấp nướng hoặc rán lại. Sự khác lạ trong cách chế biến sẽ mang đến những trải nghiệm thú vị cho du khách tham quan. Họ vừa có thể tìm hiểu cách làm bánh, tham gia vào quá trình làm bánh, vừa được thưởng thức và mua về làm quà để chia sẻ những hương vị độc đáo về tết vùng cao.

Ngoài món bánh Di, du khách còn được thưởng thức nhiều món ăn độc đáo khác, ví như món rau cải ngồng của đồng bào Mông. Được trồng ở khu vực núi cao, khí hậu mát mẻ, cải mọc rất nhanh, thân to, xanh tốt. Rau cải ngồng giòn, có vị hơi đắng nhưng càng ăn càng ngọt và có mùi thơm đặc trưng. Thưởng thức món cải ngồng luộc, cải ngồng xào hay muối cùng món thịt nướng trên bếp lửa, nhấp vài chén rượu nồng sẽ mang đến một trải nghiệm thú vị, khó quên cho du khách. Hơn nữa, vào dịp Tết, người dân thu hoạch cải bán dọc ven đường đi, du khách có thể mua mang về làm quà.

- Về lễ hội

Mường Lống hứa hẹn trở thành điểm du lịch sinh thái hấp dẫn của tỉnh Nghệ An

HOẠT ĐỘNG KH-CN

Đồng bào dân tộc Mông ở Mường Lống hầu như gia đình nào cũng có dăm con trâu, bò vì đây là vật nuôi đem lại giá trị kinh tế cao, là hướng phát triển kinh tế mũi nhọn của địa phương. Nếu du khách đến với Mường Lống vào dịp đầu Xuân, họ sẽ được trải nghiệm lễ hội chọi bò của bà con người Mông nơi đây. Lễ hội chọi bò thể hiện tinh thần thượng võ và sự gắn bó với vật nuôi trong gia đình. Đây cũng chính là ngày vui của bản làng. Bò được lựa chọn kỹ càng từ khắp các bản trên địa bàn xã Mường Lống, thậm chí có những con từ các xã khác để tham gia lễ hội. Bò thắng cuộc không chỉ là niềm vinh dự, tự hào của gia đình mà còn của cả dòng họ và cả bản. Những con bò thua cuộc sẽ được chủ nhân đưa về tiếp tục chăm sóc và huấn luyện, hẹn tái đấu vào các dịp tiếp theo. Một không khí náo nhiệt, vui tươi, tràn đầy sức sống trong ngày hội đầu xuân mới.

- Nghề thủ công truyền thống

Người Mông ở Mường Lống nổi tiếng với các sản phẩm rèn như dao, rìu, thuổng, cuốc... Với tập quán canh tác ở vùng rừng núi, họ cần những nông cụ đặc biệt. Nông cụ được rèn bằng các phương pháp thủ công là chính, rèn từ thép tốt nên rất bền, sử dụng đến mòn vẹt mà vẫn rất sắc bén. Đây cũng là một trong những sản phẩm rất được du khách ưa chuộng mua về làm quà biếu, như một sản phẩm đặc trưng của vùng đất này.

IV. KẾT LUẬN

Mường Lống (theo tiếng Thái là “Lống Tang” có nghĩa là “lạc đường” vì quanh năm mây mù che phủ) thực sự là một nơi khiến du khách mê hoặc “quên đường về”. Dựa vào các tiêu chí về tài nguyên du lịch có thể thấy: Mường Lống là khu vực có tài nguyên du lịch sinh thái nổi bật, hạt nhân vẫn là các tài nguyên du lịch tự nhiên cùng với tài nguyên du lịch

sinh thái đặc sắc. Với tài nguyên du lịch tự nhiên đặc thù, cảnh sắc mê hoặc và tài nguyên du lịch nhân văn độc đáo, giàu bản sắc, Mường Lống đáp ứng được các yêu cầu để trở thành một điểm đến du lịch hấp dẫn cho du khách trong và ngoài tỉnh. Kết quả nghiên cứu chính là cơ sở khoa học giúp cho các nhà quản lý ở địa phương phát triển du lịch sinh thái ở Mường Lống một cách bền vững để khai thác hiệu quả nguồn tài nguyên du lịch, nâng cao đời sống của người dân nơi đây.

Tuy nhiên, để biến Mường Lống trở thành điểm du lịch sinh thái nhân văn hấp dẫn ở phía Đông của huyện Kỳ Sơn, tỉnh Nghệ An, cần có sự quan tâm, chỉ đạo và đầu tư của chính quyền các cấp để đảm bảo các tiêu chí về khả năng khai thác phát triển, kết cấu hạ tầng - cơ sở vật chất kỹ thuật, môi trường, tổ chức quản lý và tiêu chí về sản phẩm dịch vụ tại địa phương, giúp du lịch sinh thái ở Mường Lống đạt được hiệu quả cao về kinh tế - xã hội và môi trường./.

Tài liệu tham khảo

1. Luật Du lịch (2017), Quốc Hội, Luật số 09/2017/QH14.
2. Đặng Duy Lợi, Nguyễn Văn Bình, Nguyễn Đức Hoa Cương, Nguyễn Thục Nhu (2013), *Xác định hệ thống tiêu chí của điểm khu du lịch sinh thái ở Việt Nam*, Kỷ yếu Hội nghị Khoa học Địa lý toàn quốc lần thứ 7, Thái Nguyên, Tr. 39 - 46.
3. Phạm Trung Lương (chủ biên) (2002), *Du lịch sinh thái, những vấn đề về lý luận và thực tiễn phát triển ở Việt Nam*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
4. Nguyễn Minh Tuệ và nnk (2010), *Địa lý du lịch Việt Nam*, NXB Giáo dục Việt Nam.
5. Bùi Thị Thu, Đỗ Thị Việt Hương (2017), *Giáo trình Địa lý du lịch*, NXB Đại học Huế.
6. <https://truyenhinhnghean.vn/van-hoa-giai-tri/202010/bao-ton-van-hoa-trinh-dien-dan-toc-mong-ky-son-6c646e7/>.
7. http://nghean.gov.vn:10040/wps/portal/huyenkyson!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3i_MG9_TxP-DUGcnPyczA09HU6NQYw8PY38XY_2CbEdFANN_YZQ!/?WCM_PORTLET=PC_7_NVK0I41UCBNB60IA52U3HH3SS0_WCM&WCM_GLOBAL_CONTEXT=/wps/wcm/connect/w eb+content+huyen+ky+son/ks/ttsk/vhvh/a7386100498a8d2d865596fbd16dcc2a.
8. Quyết định 1187/QĐ-UBND 2018 quy hoạch tổng thể phát triển du lịch Nghệ An đến 2025 (thuvienphapluat.vn).
9. Hội thảo khoa học “Giới thiệu bước đầu nghiên cứu về cây sâm Puxailaileng và một số cây dược liệu vùng núi cao tỉnh Nghệ An” | Tin tức (khxhvnnghean.gov.vn).
10. <https://vietnamtourism.gov.vn/dmdocuments/QD4640-BVHTTDL.pdf>.